

Про що нам говорять святі

Джерело життя нетлінного

На обкладинці — ікона з іконостасу
бенедиктинського монастиря
у м. Планкшеттен (Німеччина)
авторства Іконописної майстерні
«РАДРУЖ», УКУ

Українська Греко-Католицька Церква
Патріарша літургійна комісія

2014

При підтримці
благодійної організації Renovabis

Світла неділя Пасхи

ДЖЕРЕЛО ЖИТТЯ НЕСТАІННОГО СВІТАЯ НЕДІЛЯ ПАСХИ

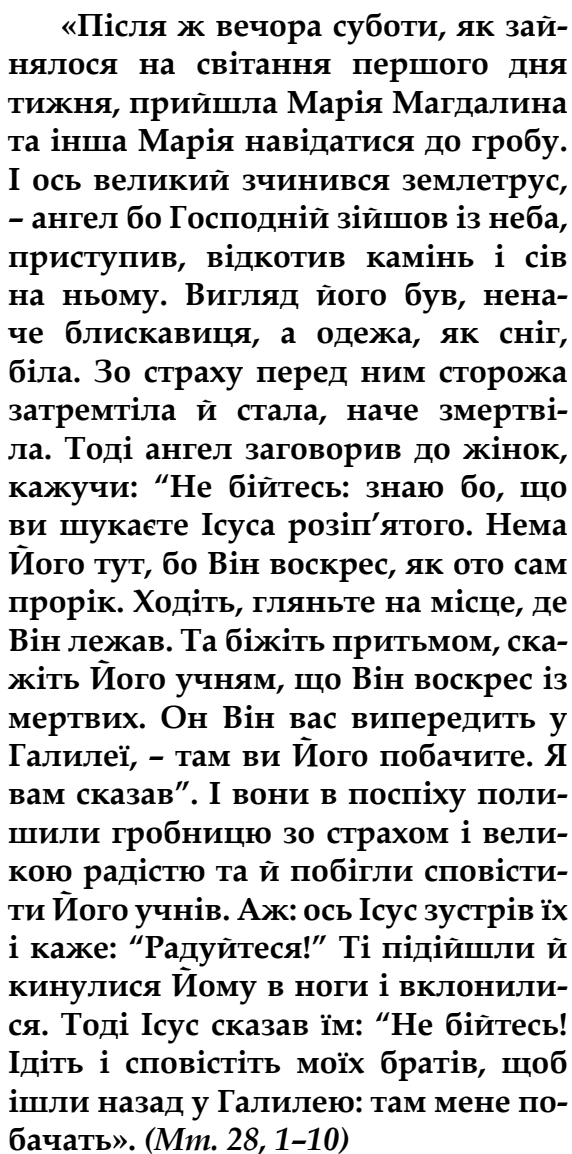

Тропар свята, глас 5:

**Христос воскрес із мертвих,
смертю смерть подолав,
і тим, що в гробах, життя
дарував.**

Кондак свята, глас 8:

**Хоч і у гріб зійшов Ти, Без-
смертний, та адову зруйну-
вав Ти силу, і воскрес єси як
переможець, Христе Боже,
жінкам-мироносицям звіс-
тивши: Радуйтеся, і Твоїм
апостолам мир даруєш, пад-
шим подаєш воскресення.**

«Після ж вечора суботи, як зайнялося на світання першого дня тижня, прийшла Марія Магдалина та інша Марія навідатися до гробу. І ось великий зчинився землетрус, – ангел бо Господній зійшов із неба, приступив, відкотив камінь і сів на ньому. Вигляд його був, неначе блискавиця, а одежа, як сніг, біла. Зо страху перед ним сторожа затремтіла й стала, наче змертвіла. Тоді ангел заговорив до жінок, кажучи: “Не бійтесь: знаю бо, що ви шукаєте Ісуса розіп’ятого. Нема Його тут, бо Він воскрес, як ото сам прорік. Ходіть, гляньте на місце, де Він лежав. Та біжіть притьмом, скажіть Його учням, що Він воскрес із мертвих. Он Він вас випередить у Галилеї, – там ви Його побачите. Я вам сказав”. І вони в поспіху полишили гробницю зо страхом і великою радістю та й побігли сповістити Його учнів. Аж: ось Ісус зустрів їх і каже: “Радуйтеся!” Ті підійшли й кинулися Йому в ноги і вклонилися. Тоді Ісус сказав їм: “Не бійтесь! Ідіть і сповістіть моїх братів, щоб ішли назад у Галилею: там мене побачать». (Мт. 28, 1–10)

Щорічно Церква святкує «свято над святами, і над торжествами торжество» – світлу неділю Пасхи Христової. Великдень – це не лише найбільше свято літургійного року, а й підвалина нашої віри, джерело нового життя, новий стан буття Божих дітей, осяяних світлом Воскресіння. Богослужіння цього дня розпочинається ще опівночі (або рано-вранці) Пасхальною утреною, яка має винятково урочистий характер. Основну частину утрени складає канон св. Йона Дамаскина – одне із найвизначніших творінь візантійської літургійної поезії. В цьому каноні теми динамічно змінюють одна одну. Його стиль, наче музика, несе в собі щось танцювальне. Він наче пронизаний раптовими і жвавими сплесками радості, в якій поєднуються воскресіння Христа з Його другим приходом. І тому урочиста радість може виражатися лише у лаконічних вигуках без довгих роз'яснень чи повторень однієї і тієї самої теми. Розмаїття образів, символів, тем, перетинаючись, відображаються одна в одній. Про найважливіше сказано на самому початку:

«Воскресіння день, просвітімся, люди: Пасха, Господня Пасха! Від смерти бо до життя і від землі до небес Христос Бог нас перевів, співців пісні переможної.

Очистьмо чуття і узримо неприступним світлом воскресіння сяючого Христа, і як «Радуйтеся!» мовить – ясно почуймо, співці пісні переможної.

Небеса нехай достойно веселяться, земля ж нехай радується, святкує ж хай і світ видимий увесь і невидимий: Христос бо востав, веселість вічна».

Єдність Хреста і Воскресіння, Страстей і Перемоги над смертю виражена тут у всій повноті. Силою свого умаління, своїх Страстей, страждань і хресної смерті, реальність яких підтверджується зішестям до аду, – Христос відкриває себе для всього смертельного смутку падшого людства, для трагедії розділення, для самого аду як уділу людства, поневоленого брехнею і ненавистю. Але разом із тим цей смертний смуток, розділення, ад і смерть Він долає, адже в Ньому вони не мають місця. Безодня, у яку нас привела затьмарена людська свобода, поглинається безоднею Божої любови:

«Хресту Твоєму поклоняємося, Христе, і святее Воскресіння Твоє оспівуємо і славимо, ...ось бо прийшла через Хрест радість усьому світові. Завжди благословляючи Господа, оспівуємо воскресіння

**Його, бо, перетерпівши розп'яття,
Він смертю смерть зруйнував».**

У святковому пасхальному богослужінні ми не перестаємо прославляти перемогу над дияволом, адом і смертю:

«Зійшов єси в глибини підземні і сокрушив єси засуви вічні, що держали закованих, Христе, і тридневний, як із кита Йона, воскрес єси із гробу» (*ірмос 6-ї канону*).

«Хоч і у гріб зійшов Ти, Безсмертний, та адову зруйнував Ти силу, і воскрес єси як переможець, Христе Боже, жінкам-мироносицям звістивши: «Радуйтеся!» і Твоїм Апостолам мир даруючи, падшим даючи воскресіння» (*кондак Пасхи, глас 8*).

«Плоттю заснувши, як смертний, Царю і Господи, тридневний воскрес єси, Адама воздвиг із тліну і низложив смерть: Пасха нетління, світу спасіння!» (*світильний*)

Безперервне урочисте проголошення на пасхальному богослужінні звістки про те, що Христос низложив смерть може видаватися значно перебільшеним, або й далеким від реальності, адже смерть у світі не перестала існувати. Всі люди і далі

вмирають. Корінь проблеми захований у розумінні смерті сучасною людиною. Для більшості смерть є лише фізичним явищем, закінченням земного життя, за межами якого існує чисто духовне безконечне життя безсмертної душі, а смерть є просто переходом від одного життя до іншого. При такому баченні християнська благовість про повалення сили смерті Христом виглядає дуже незрозумілою, абстрактною і далекою від живого досвіду людини.

Багато навіть церковних людей живуть так, ніби смерть і воскресіння Христа були подіями, замкнутими в собі, які ми повинні святкувати, але які не стосуються нашого життя і смерті. Оскільки сучасна людина звикла трактувати смерть як явище чисто біологічне, то вона не може проникнути в суть євангельської звістки про зруйнування смерті, адже з біологічною смертю й справді жодних змін не відбулося, вона залишається таким самим природним законом, що заторкує абсолютно всіх.

Згідно з християнським баченням, смерть – це передовсім духовна реальність, учасниками якої можуть бути ті, хто ходить по землі, а звільненими від неї можуть бути й ті, що вже лежать у могилі. Смерть – це відокремленість, відлучення від Бога, який є єдиним Подателем Життя і

сам є Життям. Звідси протилежністю смерті є не безсмертя, а справжнє Життя. Смерть не є лише біологічним феноменом, а духовною реальністю. Жало смерті – гріх (1 Кор. 15, 56), який полягає в тому, що людина

відкинула справжнє життя, дане їй Богом. «Гріх увійшов у світ, і через гріх смерть» (Рим. 5, 12). Не існує іншого життя, окрім життя в Бозі; той, хто відкидає його, помирає, тому що життя без Бога і є смертю. Саме духовна смерть наповнює ціле людське життя вмиранням і перетворює на страждання, заражає його страхом і

злобою. Саме духовна смерть робить фізичну смерть людини справжньою смертю. Аж доки ми не відновимо це християнське бачення смерті, ми не зможемо зрозуміти і значення Христової смерті для нас і для всього світу. Адже Христос прийшов зруйнувати саме духовну смерть, Він прийшов спасти нас від неї. Суттю гріхопадіння людини було бажання «загарбати» життя для себе; іншими словами, людина полюбила себе і своє життя більше, ніж Бога. Це і є коренем духовної смерті, її «жалом». А змістом життя Христа було бажання спасти людину, визволити її від смерті, в яку людина сама перетворила своє життя. Бажання Христа спасти – це не що інше як прояв любові до Бога і до людини, послуху Божій волі, відмова від якої і привела людину до смерті. Так, усе життя Христа є безсмертним, оскільки воно зіткане з бажання Бога і любові до Нього. Звідси і смерть Христа є найвищим проявом любові як життя і життя як любові. Тому ця смерть відбирає у смерті її жало і руйнує смерть як втілення влади диявола і гріха над світом.

Забравши жало гріха у смерті, низложивши смерть як духовну реальність, і наповнивши її собою, своєю любов'ю і життям, Він перемінює смерть в радісний «перехід» – Пасху.

Християнська Пасха (на відміну від старозавітної) є остаточним переходом від «тління» до «нетління» як життя в Дусі. У світлі страстей і воскресіння Христа, значення цього слова поглиблюється і розширюється – тепер це перехід від небуття до буття, від аду до небес, від смерті і розпаду до воскресіння. Цей перехід здійснюється у Христі, бо в Ньому назавжди нерозривно поєднується людське і божественне, небеса Божої присутності і землі людей. Слова апостола Павла «наша пасха – Христос!» (1 Кор. 5, 7) повторюються і у виражуються з усією силою:

«Як однорічний Агнець, благословенний нам вінець – Христос, власновільно за всіх поколінь був – Пасха очищення, і знову із гробу нам засяяв прекрасним Сонцем правди» (4 пісня канону).

«Мужем, що як первісток отворив дівственну утробу, явився Христос; а як даний на поживу, Агнцем назвався, непорочним же – бо не звідав скверни, наша Пасха; і як Бог істинний, досконалим зветься» (4 пісня канону).

Воскреслий Христос – істинне Сонце, істинне Світло, якого неспроможна затьмарити навіть темрява гробу:

«Суще перед сонцем Сонце, що зайшло колись у гріб, – Його, приспівши перед світанком, шукали як світла дня мирносиці-діви» (*Ікос*)

«Яка воістину священна і все-святкова оця спасительна ніч, і світлозора – світлоносного дня Восстання провісниця: в ній бо надчасове Світло із гробу плоттю всім засяяло!» (*7 пісня канону*)

Так гробниця стає весільним покоем, а Воскреслий прирівнюється до Жениха, який надходить і якого з трепетом очікує Церква:

«Приступім, свічоносні, до Христа, що як Жених виходить із гробу, і святкуймо зі святолюбними вишніми чинами Пасху Божу спасительну» (*5 пісня канону*).

«Красуйся, ликуй і радуйся, Єрусалиме, Царя-Христа узрівши, що як жених із гробу виходить» (*стихири Пасхи*).

Уся історія спасіння може бути описана як драма любові, як нечувана Пісня Пісень, однак тут не так наречена шукає свого жениха, як Бог, який зберіає вірність, шукає свій невірний народ, що відвернувся від Нього, аби промовляти до його сер-

ця і заручитися з ним у вірності. Пасха Христова завершує ці заручини. Весь космос і все людство таїнствено наче наново створюються, приводяться до буття і переображуються у Воскреслому. У божественній, а тому й досконалій своїй особі Христос зодягає собою все сотворене і тим самим приводить його до воскресіння, **«стражданням зодягає смертне у красу нетління»** (7 пісня канону). Тіло Воскреслого – це чисте життя, а не та суміш життя і смерті, те «мертве життя», яку ми звикли називати життям. Ось чому тіло Христове є **«Тіло життєносне і погребенне – плоть, що воскрешає падшого Адама»** (Ікос).

Аби зрозуміти зміст і значення літургійних текстів, слід мати на увазі, що вони використовують біблійну мову образів і символів, яка для сучасної людини може видаватися на перший погляд далекою від реальності. Одним із найважливіших серед них є образ-символ Адама, який слід сприймати не як ім'я окремої особи, а як персоніфікацію всього людства. Коли в літургійних текстах Пасхи йдеться про Адама, то мається на увазі людство, людська природа як така. Згідно з біблійним уявленням, яке переймають і літургійні тексти, і людство і космос є цілісним, взаємопов'язаним організмом. Воскресіння має космічне значення, бо Тіло Христове таїнствено

обіймає весь світ. Ось чому все творіння покликане до радості з приводу воскресіння:

«Нині все наповнилося світлом, і небо, і земля і підземелля: хай же святкує все творіння востання Христове, в якому утверджується»
(З піснi канону)

Від нині для очей віри, святості, якими дивиться Церква, все стає наповненим життям і світлом. Ось чому в пасхальний час ми відвідуємо могили усопших на цвинтарях: у Воскреслому нема більше розділення, смерть стає сном, під час якого пригтовляється остаточна переміна всього. В пасхальній радості на могилах залишають писанки з написами «Христос воскрес». Розписані яйця, мов зерна, це символи воскресіння.

Тому недивно, що у всіх пасхальних богослужбових текстах звучить тема остаточного звершення, адже пасхальне світло і є світлом другого приходу Христового:

«Світися, світися, новий Єрусалиме, слава бо Господня на тобі возсіяла! Ликуй нині і веселися, Сіоне! А Ти, Чистая, красуйся, Богородице, востанням Рождення Твого» *(ірмос 9-ї піснi канону).*

Тут зі символікою нового Єрусалиму і Богородиці виступає нова тема, тема Церкви, яка не є самим Царством, але таїнством Царства, тобто світ, який перебуває на шляху обоження, в міру досягнення нами святості, яка уподібнює нас до тіла Воскреслого Христа.

У Дусі Святому життя Воскреслого дається нам в Євхаристії, яка становить життя Церкви, утверджує її в пасхальному таїнстві:

«Прийдіте, нового виноградного плоду, Божественної веселости – у знаменному дні воскресіння – Царства Христового причастімся, оспівуючи Його, як Бога, на віки» (тропар 8-ї пісні канону).

Стихири Пасхи переповідають і роз'яснюють євангельську розповідь про воскресіння:

«Мироносиці-жінки, глибоко вдосвіта представши гробові Житєдавця, знайшли Ангела, що сидів на камені, і він, звіщаючи їм, так мовив: “Чому шукаєте Живого між мертвими? Чому оплакуєте Нетлінного як того, що у тлінні? Відійшовши, звістіте учням Його!”» (стихири Пасхи, глас 5)

Слова ангела при гробі, звернені до мироносиць, вміщують у собі три фундаментальні істини християнської віри. Перша – це те, що Ісус, розп'ятий і померлий на хресті, воскрес із мертвих і смерть над Ним більше не панує (*пор. Рим. 6, 9*). Друга істина та, що Христос – Живий (*пор. Лк. 24, 5*) не просто у розумінні біологічного життя, а саме Живий, Суцїй, як Творець і Джерело життя усього світу. Саме тому Він воскрес із мертвих у силі Отця і оживив зі собою все людство й увесь світ. Справжнє значення воскресіння Христового для нас незмірно перевершує просто сам факт повернення до життя вбитого ворогами Ісуса з Назарету. Це подія, яка виходить за рамки нашого уявлення про час і простір, зміст і ефект якої є одноразовим і вічним: Христос воскрес не так, як воскресав Лазар (*Йо. 11, 1–44*), чи син вдови з Наїну (*Мр. 5, 21–43*). Його воскресіння – це входження у повноту належного Йому божественного буття і благодатне поширення цього буття на все творіння. По-третє, жінки-мироносиці шукають цього Живого як розп'ятого, – між мертвими (*Лк. 24, 5*), «як того, що у тлінні». З огляду на есхатологічний контекст цієї сцени, спадає на гадку, що під мертвими слід розуміти не просто тих, хто помер до Ісуса, а всіх людей світу, яких

Він оживив: «У Ньому було життя, і життя було світлом людей. І світло в темряві сяє, і темрява Його не поглинуло» (Йо. 1, 4–5). Коли сьогодні страх пробує запанувати над нами, ми як християни повинні повертати свій розум і серце до роздумів про значення унікального факту в історії існування вселенної, яке стало також нашим привітанням у пасхальному часі: «Христос Воскрес!» – «Воістину Воскрес!». Усвідомлення того, що Господь безповоротно переміг диявола, гріх і смерть, віра у те, що труднощі, терпіння і випробування тимчасові і безсилі проти християн, що Царство Боже вже панує між нами, здатні укріпити й освітити глибоким сенсом наше життя.

**«О божественне, о любе, о пресо-
лодке Твоє слово! З нами бо необ-
манно обіцяв єси бути до скінчення
віку, Христе! Його ми, вірні, за ут-
вердження надії маючи, радуємо-
ся»** (тропар 9-ї пісні канону).

Беручи участь у пасхальному бо-
гослужінні, оспівуючи Христове вос-
кресіння чистим серцем, кожен з нас
наповнюється радістю і озброюється
надією воскресіння, щоб проводити
своє життя у діяльній любові, диви-
тись на обставини життя очима цієї
надії, носити в своєму серці завдаток

воскресіння, і святкувати перемогу добра, а також, боротися. Адже боротьба не вгасає, а її основна лінія пролягає через наші серця: дозволимо ми опанувати себе безнадії, зневірі й апатії, засліпитися чи бачити Христове воскресіння ... Ніхто з нас не в спромозі усунути зла, загородити всі його шляхи в світі, однак може інше – знаходити і відкривати шляхи правди і добра, нехай наймізерніші і ледь помітні. Роль християн, у тому й полягає, щоб усюди відшукувати паростки життя і давати їм вирости. В кожному щирому «Я тебе люблю», в щасливій посмішці дитини, в небайдужому погляді, зверненому на людину, в яку ніхто ніколи не вірив, у прояві довершеної краси, у і в безлічі іскорок добра проростає воскресіння вже тепер.

Бути людиною надії і пророкувати життя, безумовно, не є легко, адже в сучасній культурі, як і в культурі всіх часів і народів, є чимало «смертельних» тенденцій. Христос, воскресши з мертвих, подолавши смертю смерть і дарувавши життя світові, хоче, щоб і ми постійно могли долати смерть у різних її духовних проявах. Дійсність воскресіння є скритою, начебто невидимою, а також ненав'язливою, адже вона настільки істинна, що не потребує доказів. Вона прихована від песиміс-

тичного і фаталістичного погляду, але цілком явна для очей надії. Сила Воскреслого Господа влита в жили історії, але вона може діяльно проявлятися крізь нас – його учнів, – нашу життєствердну надію, яка допомагає нам відбирати, а то й виривати у смерті зародки життя.

Бог вводить нас у все нові й нові дні історії, щоб ми вміли вносити у них надію воскресіння. Можливо найважливішим критерієм нашого християнського світогляду є те, чи визнаємо ми сучасні дні тими священними і святковими днями надії воскресіння. Наше християнське свідчення «аж до краю землі», про яке говориться в читанні з Діянь апостолів на Пасхальній літургії, може здійснюватися лише тут і тепер.

Однак цей літургійний досвід пасхальної радості не є самодостатнім, і не дається нам лише для психологічного комфорту чи емоційного піднесення. Цей досвід має надихати нас на місію і свідчення любові в світі. Оновлене життя в Христі – це передовсім нові стосунки з ближніми, у яких є місце для прийняття іншого, прощення і спільної радості з ним:

«Пасха! Радісно друг друга обіймімо... Воскресіння день! – і просвітімося торжеством і друг друга обіймімо; промовмо: «Браття!» і тим, що ненавидять нас – простімо все ради воскресіння і так заспіваймо:

**ХРИСТОС ВОСКРЕС ІЗ
МЕРТВИХ, СМЕРТЮ
СМЕРТЬ ПОДОЛАВ І
ТИМ, ЩО В ГРОБАХ,
ЖИТТЯ ДАРУВАВ!»**

